

Андрій Панів

З ПЛУГОМ

Андрій Панів
З плугом

Вибрані поезії

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ - 1960

Вступна стаття
та упорядкування
кандидата філологічних наук
С. А. КРИЖАНІВСЬКОГО

АНДРІЙ ПАНІВ

«З плугом» — так звався один із перших художніх творів поета, і ця назва найбільш виразно визначає провідну тему його поезії. Справді, вчитель за професією, представник трудящих верств села, Андрій Панів з радістю зустрів Велику Жовтневу соціалістичну революцію, міцно зв'язав свою долю з літературною організацією селянських письменників «Плуг», а пробуджене до нового життя більшовицькою партією трудяще селянство стало основним об'єктом його творчості. Панів був найтипівішим із «селянських» поетів на Україні.

Зараз було б дивно ділити поезію на робітничу, селянську, комсомольську, але в перші роки після Жовтня такий поділ зовсім не здавався штучним. Він був цілком законним; на ґрунті ідейної, тематичної близькості засновувались і окремі організації пролетарських та селянських письменників.

Художня спадщина А. Паніва зберегла певну мистецьку цінність і яскраво ілюструє процес переходу кращої частини селянських письменників на рейки пролетарської ідеології.

Народився Андрій Степанович Панів 30 вересня (ст. ст.) 1899 р. у с. Проруб, Сумської області. Батько його був сільським писарем. Вчився майбутній поет спочатку у Ворожбянській земській школі, далі в селі Коров'янівці, Рильського району, Курської області. У 1915 р. Паніву пощастило скласти іспити в Курську учительську семінарію, де він і вчився до 1918 р. Після закінчення семінарії вчився на педагогічних курсах у Києві, вчителював на селі; на протязі 1918—1920 рр. викладав у залізничних школах ст. Лиман та ст. Ізюм Північно-Донецької залізниці, а в 1920—1921 рр. завідував школою у рідному селі Коров'янівці. Однак мрія про дальше навчання не покидала молодого вчителя. В 1921 р. Панів вступає на факультет соціального виховання Харківського інституту народної освіти і закінчує його 1925 р., одночасно вчителюючи в залізничній школі м. Харкова.

На цей же час припадають і його перші виступи в пресі. В 1921 р. в журналі «Шляхи мистецтва» вміщено вірш «Жита», а в газеті «Селянська правда» вірш «Посуха». З 1922 р. вірші Паніва з'являються на сторінках журналу «Сільськогосподарський пролетар» (в цьому журналі поет працював відповідальним секретарем редакції на протязі 5 років — з 1923 до 1927), в газеті «Вісті», в журналах «Червоний шлях», «Плужанин» і ін. Паралельно А. Панів пробує свої сили і в прозі. Його проза має ті ж ознаки ліризму, торкається тієї ж селянської теми, що й поезія. Цікаво, що першою друкованою книгою А. Паніва була збірка ліричних новел «Село» (1925). Тоді ж у ДВУ вийшла книжечка творів для дітей «Як звірі хату будували».

У 1927 р. виходить з друку перша збірка його по-

езій «Вечірні тіні» (вид-во «Плужанин»), куди поет до-
сить суворо відібрав зі свого шестирічного доробку най-
кращі речі. Багато його пісень, творів для дітей, що
друкувалися в пресі, в книжку не ввійшли.

В ті роки Панів викладає історію української лі-
тератури в Харківському ІНО, а на початку 30-х років
стає науковим співробітником Інституту Шевченка, що
знаходився в м. Харкові.

Помер поет 9 жовтня 1937 року.

* *
*

Оптимістична, життєстверджуюча творчість А. Па-
ніва перейнята ідеєю соціалістичного перетворення сві-
ту, радісним сприйняттям радянської дійсності. Роман-
тична і водночас реалістична за своїм характером, вона
свіжим струмком вливається у велику ріку радянської
української поезії 20—30-х років. Поет оспівує пере-
творення села, змичку села з пролетарським містом,
обриси близького комуністичного майбутнього. На зорі
нового життя, коли ще навколо лютували голод і роз-
руха, він уже мріє про той час, коли «на чорні лани
прийдуть велетні грізні», коли «не буде надмірної вто-
ми, не буде змарнілих, спітнілих облич», «а земля,
покорившись Людині, стане тихо снувати казки
Майбуття». Перетворення села, його індустріалізація
проходить лейтмотивом у ранній творчості Андрія
Паніва.

В тихий вечір прощається його ліричний герой
з полем і йде в місто. Місто уявляється йому невідомим і далеким, а лани просять: «Не йди, останься!» Та
він іде в ім'я перетворення цього ж села, щоб набли-
зити той час, коли:

...Прийдуть до вас нові бо́ги —
Мовчазні, могутні, грізні —
Переорють стежки, дороги
У обійми візьмуть залізні.

(«В тихий вечір...»)

На противагу багатьом селянським поетам, які боялися міста й проклинали його, Панів не противиться цим «залізним обіймам». Він черпає в місті мудрість і на-снагу, бо місто тепер — не вороже селу, як це було за капіталізму:

Ти нас не узнаєш... Ми станемо мудрі —
У міста ми мудрість візьмем,
Квітками новими вберем твої груди
З пісень і машинних поем.

(«Десь плакала осінь...»)

Панів не був відкривачем нових поетичних обрїїв, як Тичина чи Бажан. Форма його віршів здебільшого проста і безпретензійна, а щодо поетичної техніки — не завжди бездоганна. Але особливої чарівності і переконливості віршам Паніва надає щирий, захоплений тон, з яким поет говорить про нове життя, природність звучання, відсутність формалістичних викрутасів.

Добре знаючи життя села, він прекрасно розумів, які неоглядні простори розкриває радянський лад перед колишніми наймитами, перед мільйонами трудящих. Ось чому поезія Паніва прийнята мотивами бадьорості, життєствердження:

В руках чуєм велетнів силу,
А в грудях солодкі сміхи.

(«Десь плакала осінь...»)

«Ми ще ростемо, набираємось сили, як той між дубів молодняк» — такі настрої і мотиви імпонували кра-

шим представникам селянської інтелігенції, особливо великій армії вчителів, що з великим запалом взялася будувати нове життя, новий побут, нову культуру на селі.

У свій час на вечірках «Плугу» великим успіхом користувався вірш А. Паніва «Наймит».

І я друзів новітніх знайшов:
Це могутні й слухняні машини —
Вони тихі, не люблять розмов,
Та напружені м'язи і жили,
А у жилах — крицева кров

В цьому програмному вірші змальовувався шлях селянського юнака, який дивиться не назад, а вперед і майбутнє країни бачить у змицці села з містом.

Місто об'єднало селянську бідноту і зробило її могутнім колективом, якому все по силі, який скорює могутні машини і простує у майбутнє. Правда, у 1922 році, після голоду і розрухи, майбутнє здавалося ще не зовсім ясным, але принадним. З найбільшою художньою силою картина цього майбутнього втілена у поезії «Нас покликали в військо червоне», яка незабаром завдяки музиці К. Богуславського стала загальновідомою піснею. Молодих селянських хлопців Батьківщина покликала у військо червоне. Не біль і не розпач відчувають майбутні червоноармійці, бо перед ними відкривається справді неоглядний простір, перспектива праці, навчання, щасливої долі:

Молода наша доля весела.
(А у грудях мов зорі горять) —
Спочивайте, задумані села,
Здрастуй, місто, мурований брат.

Ще й тепер, більше ніж через тридцять років, я пам'ятаю, яке емоціональне почуття викликала ця

пісня; здавалося, що у грудях справді загораються зорі і солодко щемить серце у передчутті чогось чудесного:

А на серці пісні — не пісні,
А в руках — революції стяг.
Ми запалим на всесвіт вогні,
Що несміло ще досі горять.

У цих простих рядках жив пафос світової революції, а тодішня комуністична молодь на менше і не розраховувала. В тому емоціональному комплексі, який був створений закличними рядками Тичини «Вставай, хто серцем кучерявий», елегійними віршами В. Сосюри «Роздули ми горно, ще нерухоме вчора», В. Чумака «Більше надії, брати, місця сумніву нема», не останнє місце займала пісня Паніва:

Наша доля найкраща за всіх!
На безкраї простори йдемо.
Не страшні нам ні злоба, ні сміх.—
Бо ми щастя для всіх куємо!..

А. Панів — переважно поет громадської теми. Суто інтимні, любовні переживання займають у його ліриці значно менше місця, ніж в інших поетів того покоління. Новаторство поета полягає в тому, що він зумів виразити громадянські почуття сучасника перших повоєнних років так щиро, задушевно, інтимно, як ніхто інший. В малюванні обрисів нового села і психіки радянської людини він наближається до плеяди перших комсомольських поетів Павла Усенка, Івана Шевченка, Марка Кожушного та інших, що оспівували радянські будні і радість спільної праці «на комунівській землі».

Вірші-пісні А. Паніва є особливо помітним вкладом у скарбницю української радянської художньої творчості 20-х років. Він був автором текстів численних

пісень, які користувалися тоді чималою популярністю. Крім «Нас покликали в військо червоне», була широко відомою пісня «Йдемо вперед»:

Йдемо вперед, віки за нами,
Червоний прапор угорі,
І голубими берегами
Комуна сяє вдалині.

Щаслива особливість Паніва, що наближає його до соціалістичного реалізму,— це уміння бачити, підмічати і оспівувати насамперед усе позитивне, нове; це його соціальний оптимізм, його щирий мажор. Поета не торкнулася хвиля занепадництва, яка в період непу захопила багатьох.

З погляду форми його віршам властива простота і чіткість ритмічного малюнка, слідування традиціям класичної поезії; образність його віршів близька до народнопісенної. Так, у величальній пісні «Слава волі», що має виразно агітаційний зміст, поетові пощастило знайти дуже прості і виразні порівняння, епітети, ритми:

За Радянську владу — трудящих пораду —
Слава волі!
Бийся не за славу — за трудящих право,
Слава волі!

Ніяк не перебільшуючи ваги А. Паніва, який мав нехай не гучний, але приємний голос, відзначимо, що він один з перших в українській поезії почав розробляти тему дружби народів. Українська радянська поезія осягала в той час не лише нові теми, мала перед собою не лише нового героя, але й освоювала нові простори, далеко виходячи за колишні географічні межі, а тим самим вводячи нові сфери дійсності в галузь

прекрасного, поетичного. Уже в 1923 р. Панів починає оспівувати паростки нового життя на Кавказі, в республіках Закавказзя. Нехай це були тільки малюнки природи, побаченої з вікна вагона, але за ними вимальовувались постаті людей різних національностей і поступово вироблялося те почуття, яке ми тепер звемо «чуттям єдиної родини». Перед поетом розгортаються величні краєвиди могутнього Кавказького хребта, він знаходить спільну мову з карачаєм Мустафою і, поряд з залишками родового побуту і напівдикості гірських народностей, бачить уже те нове, що принесла в гори соціалістична революція.

І нехай внизу плаче музика,—
Карачайка аллаху молиться —
Це хлоп'я, що на зурну триндика,
Вже сказав мені:
— Я комсомолец!

(«У карачаїв»)

На контрастних зіставленнях старого з новим побудовано вірші «Азербайджан», «Боржом». Сам поет — завжди на стороні нового. Йому уявляються в майбутньому підкорені гори і всевладдя людини. А головним мотивом цих різних за своїм художнім рівнем віршів є думка:

Я не в чужих... І хоч моє нерідне слово
Не втнуть мої товариші —
Рука у кожного засмагла й мозольова,
В очах тепло селянської душі.

(«Я не в чужих»)

Спільність мети, спільність прагнень всіх народів радянської землі — ця думка не здається новою і незвичайною тепер, коли ідея дружби народів стала однією з провідних ідей радянської поезії. Але тоді, в 1923 році, Андрій Панів був серед першовідкривачів

нового могутнього джерела поетичного натхнення — інтернаціонального єднання і дружби народів.

Зібравши кращі вірші за шість років інтенсивної поетичної діяльності, А. Панів у 1927 р. видав першу книжечку лірики «Вечірні тіні». Поет досить вимогливо відібрав краще із свого доробку, але нині ми можемо ще раз переконатися, що письменник сам собі — не суддя, що Панів даремно не включив у збірку багатьох текстів пісень.

Логічним завершенням цього періоду творчості А. Паніва, своєрідним заспівом, який свідчив про перехід селянського поета до індустріальної тематики, став вірш «Дніпрельстан». Він був написаний ще до початку будівництва Дніпрогесу, в 1926 р., майже одночасно з віршем «Дніпрельстан» В. Сосюри; обидва стали хрестоматійними, обидва користувалися великою популярністю. У вірші Паніва прекрасно втілено думку про велич праці, яка відкриває нову еру в розвитку людства:

Залізним кроком дні ідуть
Над нашим бунтівливим краєм.
Святкує перемогу труд,
Вінком новим чоло вінчає.

Надзвичайно реально і переконливо змальована картина близького прекрасного майбутнього:

Яка краса скрізь забуває,
Який ще небувалий спів.
Між селами — огні трамваїв,
Завод — без диму й димарів.
Земля відкриє своє лоно,
Нове зерно дасть тихий степ,
Країна, дика й невгомона,
Електрикою проросте...

Поетові пощастило сказати прості, але разом з тим знаменні й вірні слова, які не забуваються. Вірш «Дні-

прельстан» був одним із вищих зльотів поетичного таланту А. Паніва:

Ідуть вперед чудесні роки,
Плетуть пасмо нових поем.
Сьогодні, Дніпре наш глибокий,
Тебе ми працею скуем!

Все, що ми досі цитували з Паніва — і «Нас покликали в військо червоне», і «Йдемо вперед, віки за нами», і «Дніпрельстан»,— у свій час було позитивним здобутком у боротьбі радянських письменників за соціалістичне мистецтво. Це є яскравою ілюстрацією думки, що літературний процес не складається з одних перших імен і не визначається тільки ними. Без названих творів А. Паніва поезія 20-х років виглядала б біднішою. Йому пощастило сказати своє слово, і це надає йому право зайняти відповідне місце між поетами першого пожовтневого десятиріччя.

* *
*

Наступні роки індустріалізації та колективізації визначили і шлях творчого розвитку А. Паніва. Він намагався розповісти в поетичних образах як, за словами В. Сосюри, «сьогодні в синтезі новому з'єднались місто і село». Але потрібен був ще й інший синтез — синтез нового змісту і форми, тобто, новий матеріал треба було освоїти не лише політично, але й поетично, не лише раціонально, але й емоціонально. (Згадаймо експерименти П. Тичини в «Чернігові» або М. Бажана в «Числі» та в «Будівлях»). Не обминули ці труднощі й Паніва. Його нова книга поезій «Без меж» (1933) містить твори, де розробляється та ж тематика, що й

раніше, але вже відповідно до нових етапів життя країни. Увагу поета привертають такі явища, як індустріалізація і колективізація села, народження в селі нових людей, становлення нового побуту, труднощі боротьби зі старим власницьким світом. До цього можна додати ще й тему будівництва Дніпрельстану і тему оборони країни. Вірш «Дніпрельстан», що був епілогом попередньої книжки, став прологом нової. По-новому осмислений тут і сам образ «вечірніх тіней» (назва попередньої книжки):

Не тільки ранки в нас бадьорі,
Є радість в синіх вечорах,
Як тінь машини креслить поле
І дим згасає по житах...

(«Вечірні тіні»)

Книга поезій «Без меж» поділена на цикли, і самі назви циклів свідчать про її тематичне спрямування. Цикл «Три зустрічі» розповідає про село минуле, сучасне і майбутнє. Колективізація села, прихід на лани «залізних коней», знищення одвічних меж та обніжків — це була тема, якої тоді не обходив майже жоден поет. Особливо послідовно розроблялася вона А. Панивим. Він чуйно підхоплює заклики партії про суцільну колективізацію, про знищення куркульства як класу, пише «Пісню трактористів», вірш «Межі» («Без меж»), часто виїздить у радгоспи, колгоспи, МТС, зустрічається з читачами. Про тісний зв'язок з читачами свідчать навіть присвяти окремих віршів — «Школа» присвячується Сумському педтехнікуму, вірш «Густиня» — Густинській дитколонії на Прилуччині, «За біле золото» — комуні «Червона зоря» на Вовчанщині. Поет прагне бути актуальним, встигати за часом, брати участь у подіях, що своїм масштабом дорівнювали подіям Великої Жовтневої революції.

Безпосереднє стикання з дійсністю приносило багато нових тем, окрилювало поета пафосом будівництва нового життя. Однак не можна обминути того факту, що характер відображення цієї дійсності не завжди був високохудожнім. В поезію А. Паніва, як і інших поетів того часу, могутнім струменем вливається потік публіцистики; образно-емоціональна мета віршів ніби відходить на задній план. Поет розбиває поетичні рядки на «східці», що було зовсім не властиво його манері, близькій до класичної поетики, м'якій і елегійній; менше уваги приділяє він композиції, вірші стають розтягнутими і навіть кращі з них виглядають як «дидактичні рацеї»:

Як я ненавиджу межі —
Чорне прокляття села.
В їхній зрадливій мережі
Власність тенета сплела.

(«Без меж»)

Персоніфікуються абстрактні поняття, як-от власність, заздрість, темнота; вірш насичується прямою авторською мовою, закличками; місце емоції часто займає риторика («земля скорилася людині, бо тут людина — колектив»).

Правда, це не виключає того, що в розділі «Три зустрічі» і в наступних циклах «Білорусь», «Дим над Хортицею» є хороші, задушевні поезії, які уже згадувались — «Вечірні тіні», «Густиня», «На Воронівських кручах» та ін.

Цикл «Білорусь», написаний в період 1928—1930 рр., розвиває головним чином мотив дружби народів, накреслений уже в першій книзі. Він породжений враженнями від подорожі групи українських письменників до Білорусії, що сприяла взаємному обміну

творчим досвідом. Панів перекладає вірші кращих білоруських поетів — Янки Купали та Якуба Коласа. Кілька перекладів з Я. Купали вміщено в книжці «Без меж».

Зіпсований сухою риторикою розділ книги «Ми стоїмо на варті Дніпрельстанів», де тема оборони країни вирішувалася здебільшого в чисто публіцистичному плані. Поряд із до краю раціоналістичним «Мобілізаційним маршем» («Пильність, увагу усі напруж, до перемоги кроком руш») вміщено сонет «Ескадра коло Абхазії», який більш художньо доносить до читача ідею оборони країни.

Сказаним вище ми не хочемо звинувачувати А. Паніва у втраті художнього смаку, але не можна замовчати й того, що друга книга поета була слабшою від першої. Річ у тому, що поет в деякій мірі зазнав впливу ліфівців і раппівців, які вульгаризаторськи розуміли злободенність і оперативність мистецтва і намагались орієнтувати письменників на «літературу факту», на літературу, яка тільки реєструвала події і виключала їх художнє осмислення. Деяким поетам здавалося, ніби агітаційні завдання поезії знімають потребу в специфічних, образно-емоційних засобах виразу. Подібна позиція вела не до реалізму, а скоріше до натуралізму; це був поклін формалізму. Поезія без душі, без почуття — уже не поезія. І тому не можна не дорікати А. Паніву за такі вірші, як:

...Кулемет
Ми вивчили. І норми ГТО
Здали і знаємо
І суть, і значення, й майбутнє
Класових війн і наше місце в них.

(«Залізна рота комуни»)

Бажання А. Паніва служити своїм словом соціалістичному будівництву було чистим і святим. Однак його не поминули впливи різних теорій на зразок лівальської теорії «боротьби з лірикою», і він не зразу засвоїв просту думку, що поезія може ефективно служити народові, соціалістичному будівництву лише тоді, коли вона діє образними засобами, а не є набором римованих фраз.

У фрагментах «Дим над Хортицею», вірш 1926 року названий «Прологом» — має характер заспіву до циклу, який змальовує уже збудований Дніпрельстан. Одночасно це ж і найхудожніший твір циклу. В ряді інших віршів перед нами постає картина Дніпрельстану, який відкриває нову еру електрифікації всієї країни, живить своїм струмом степи і заводи, перепускає через свої шлюзи сотні пароплавів. Поетично зображено перемогу індустріалізації в «Агропісні майбутнього»:

Лине струм із Дніпрельстану
По дротах дзвенить,
Лан в ранковому тумані
Про майбутнє снить.

А. Панів був присутній на конференції «великого Дніпра», що відбувалася в Києві 10 березня 1933 року. Враження від конференції, на якій були накреслені величні перспективи дальшого освоєння Дніпра, будівництва цілого каскаду електростанцій, поет прагнув втілити у вірші «Великий Дніпро». Треба сказати, що це своєрідний зразок «наукової поезії», але колишні поезії в прозі в цьому дусі — «З плугом» і «Вогник» — здаються нам куди поетичнішими. Можливо, цей швидкий перехід до нової тематики, осягання нових джерел краси життя справді могли на певний час привести до зниження емоціонального заряду. Шкоду від цього надмірного ухилу в публіцистику, здається, незабаром відчув і сам поет.

В ряді малюнків колективізованого села, вміщених у розділі «Більшовицька четверта» («Вечір у містечку», «Розмова з бригадиром»), уже відчувається прагнення даги живі малюнки життя і образи нових людей. Велике враження справила на А. Паніва постанова ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 року, заклики партійної преси писати правду, вливати в творчість живий струмінь дійсності, відмовитись від римування лозунгів. Ці думки поет висловив у вірші «Двадцять третє квітня»:

Писати правду! Правду без прикраси,
Без скигління і вигуків «ура»,—
Брехні не знає наш незборний клас
І сміливо в майбутнє прозира...

. . . . .
Ні скигління, ні гromу барабана,
Ні решток групової боротьби.
Йде правда, в простоту сувору вбрана,
Складна, як складність нашої доби.

Це вже було декларування принципів соціалістичного реалізму, що свідчило про те, як чуйно прислухався поет до творчих настанов Комуністичної партії.

Панів стояв на порозі нового зросту. Яскравим прикладом цього були його нові вірші, уже в значній мірі позбавлені загальників.

Завдання ж цього невеликого збірника — познайомити радянського читача з усім кращим із творчої спадщини здібного, відданого справі комунізму поета Андрія Паніва.

Степан Крижанівський

З ПЛУГОМ

Коли свіжим цілунком чоло мое цілує ран-
ня весна, на душі мені робиться солодко і трі-
шечки сумно...

Сумно й надійно...

Ось там привітно розгорнули чорні груди
лани, ждуть хлібороба до себе, ваблячи тихою
ласкою.

Глибоко зануриться мій плуг лемешем сво-
їм гострим, одвертаючи скиби блискучі... І вті-
шатиме з неба співун, лоскочучи серце на-
дією...

Озимина у чорній оздобі до чорних ланів
залицяється любо, а вітрець ласкаво їх кі-
соньки чеше.

Буйне розсипав зерно, заволочив і додому
помалу поїхав.

Вечір синій на землю лягає...

Стомлений їхав додому, а в голові мрії-
думки снувались химерно.

Плуже, товаришу любий! Одспіваєш ти
пісню свою незабаром. І леміш твій укріє
іржа... А на чорні лани прийдуть велетні, гріз-
ні і дужі.

Увігнуться груди твої під колесами тракторів дужих... Дим змішається з жайворонковим співом... І зелені жита з вітром розчеше...

А лани чорні, безкраї день один лише будуть оратись.

І не буде надмірної втоми, і не буде змарнілих, спітнілих облич.

А земля, покоровшись Людині, стане тихо снувати казки Майбуття...

Тихим вечором з поля вертав я з весняних ланів; вечір синій мережив у мріях майбутні машинні часи...

З книжки

„**Вечірні
тіні**“

(1927)

В ТИХИЙ ВЕЧІР

В тихий вечір прощався я з полем,
Ткало небо сині мережі...
Не пускали лани мене з полону.
Спомин душу бентежив...

Підбігали зелені різи,
Аж до ніг припадали покійно,
А мені в блакиті сизій
Малювалося місто манірне...

Сонце тіні вечірні слало,
Говорило: «Не йди, останься!
Пам'ятаеш, як я цілувало
Тебе сонного тут уранці?»

А жита, жита шуміли,
Колоски нахиливши додолу:
«Підеш ти в невідому безвість,
Не побачиш нас ніколи!

Пам'ятаєш, як нас ти сіяв,
Як зерно золотилось на сонці.
Ось, ростем, наливаємось, спієм,
А ти будеш в далекій сторонці...»

І гречок запашних білий килим
Мов гудів медяним дзвоном:
«Та коли ж ми тебе зустрінем,
Та чи скоро вернеш додому?»

А далеко чорніла толока,
Набиралась, заснувши, сили...
Чи давно ж мій плуг глибокий
Роздирав твої груди милі?

...Гей, лани мої чорні й зелені,
Гей, гречки біло-медяні,
Заховайте згадки про мене,
Я ж піду в місто кам'яне.

А прийду колись — вас не пізнаю:
Із медами гречок впереміжку
Чорний дим ваші груди обгорне,
Припаде до зеленого ліжка...

І прийдуть до вас нові боги —
Мовчазні, могутні, грізні,—
Переорють стежки, дороги,
У обійми візьмуть залізні...

Увігнуться рідні груди
Під колесами велетнів дужих...
А на них будуть теж люди,
До казок ваших тихих байдужі...

Розмовлятиме жито з залізом,
Жниці вже шепотіти не буде,
І не буде їй лоскотати
Колосками засмагли груди...

І не буде на колосках поту,
Ані сліз, ні втоми —
То нова якась буде робота,
Як прийду я додому...

І пісні нові, і нове щастя...
І вітри вам стануть рідніші...

...Шепотіли лани: «Останься» —
У вечірній тиші.

ДЕСЬ ПЛАКАЛА ОСІНЬ

Десь плакала осінь... А ми не тужили,
Ми груди огнем налили —
В руках чуем велетнів силу,
А в грудях солодкі сміхи.

Хай плачуть у полі тополі,
Струнки, наче ті юнаки,—
Ми збулись сумнівів і болів,
І шлях перед нами ясний...

Ми ще ростемо... Набираємось сили,
Як той між дубів молодняк,
Ми кинули наші лани і оселі
Й пішли в дні задуманих свят.

Лежить, спочиває увільнена мати.
О земле, лиш мить почекай!
Ми прийдем до тебе, могутні, багаті,
Нам праця твоя не важка.

Ти нас не узнаєш... Ми станемо мудрі --
У міста ми мудрість візьмем,
Квітками новими вберем твої груди
З пісень і машинних поем.

ЖИГА

Медяно дзвонять бджоли,
Блакить вгорі безмежна...
Блакить вгорнула поле,
Ласкаво-обережно
Розкидує квітки...

І зазоріли в житі
Волошок ясні очі,
Запитливо розкриті,
Спитати небо хочуть,
А з ними колоски...

Облиті теплим світлом,
Од ласки сонця п'яні,
Покірно і привітно
Вклонилися коханій
Задуманій Землі.

Попестить вітер рідний,
А сонце позолотить...
Хтось тихим ранком прийде
В задумі і турботі
На стомленім чолі.

Дзвенить медяна пісня,
Бринять злотисті бджоли,
І в золотій колисці
Колишуть кращу долю
Перлисті колоски.

НАЙМИТ

1

Коли пас я маленьким гусят,
Мені сонце всміхалося любо
І, здавалося, нива уся
Мене стиха, як неня, голубить...

Мені вільно було між ланів
З гусенятами сонце стрівати,
Їх водою з калюж напувати...
Вітер з жита мережечки плів,
Десь пололи й співали дівчата.

По житах серебрилися роси,
Аж зелені лани стали сиві...
Мое вітер голубив волосся,
І ступали по росах сміливо
Ноженята, порепані, босі...

Не забуду вечірніх хвилин,
Як десь день загасав за горою.

Між житяних мережаних стін
Йшли гусята мої чередою,
А я пісню тихесенько вів...

І схилялись покійно жита,
І гречки запашніі біліли,
І, здавалось, над полем вита
Тихий вечір на ласкавих крилах
І в обійми мене обгорта...

Мати дома варила куліш,
Цілував її промінь останній...
Усе тихше було на селі...
І в чарівному зірок убранні
Надіходила сизая ніч...

2

Гей, минули дитячі літа,
Не гусей на толоці пасу я,
Юнаком-батраком я вже став
І блукаю по наймах — працюю.

І забув я вже рідне село,
І жита, і гусей, і хатину,—
Вже не знаю — чи все те було,
Чи то сон у вечірню годину.

Тихий вечір не той мені вже:
Батька в вечір такий розстріляли,
Тоді сонце між хмарних пожеж,
Обливаючись кров'ю, вмирало...

. . . . .

Я пішов по засохлих ланах
Відшукати батрацькою долю —
А життя затамовує жах
І утишує давнії болі...

3

Жайворонків розсипаний спів
Вже не чую в блакиті прозорій,
Не сную про минулеє спів,
Коли трактор з землею говорить...

І я друзів новітніх знайшов:
Це могутні й слухняні машини —
Вони тихі, не люблять розмов,
Та напружені м'язи і жили,
А у жилах — крицева кров.

Я забув тихомирне село —
По ланах по безкраїх блукаю...
І не сам — нас багато прийшло
До машин із житяного краю...

Цілий рій — нас, малих порошин,
У завязтті з'єднались могутнім.
Ми скорили могутність машин
І йдемо в невідоме майбутнє.

* *
*

На дівочі коси
Впав веселий промінь —
Загорілись очі —
Засмутилась глиб...

А ласкава воля
Дівчину цілує...
«Встань, прокинись, мила,
Глянь навколо, скрізь!» ..

Кличе у майбутнє
Ясноока воля:
«Гей, нова дівчино,
Уперед ходім!»

Засмутились очі:
— Я шляху не знаю,
Довгу пряжу пряла,—
Ткать життя ж новее
Не навчилась ще...

Гей, вперед, дівчино,
Бери знання в руки,
Із життя висотуй,
Як нитки з куделі,
Час-бо нас не жде...

Очі хай все бачать,
Розум хай все знає —
Руки роботящі
Із проміння знання
Ділю всім сплетуть!

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

Ми од землі ось прийшли,
Ви — од блискучих машин;
Нам у весняній імлі
З дзвоном веселих пісень
Йде першотравневий день.

І шепотять явори
Ясне добридень йому —
Ранком зоря прапори
Стеле червоні вгорі.
Сонце сказало: «Візьму!»

Сонце й взяло, а внизу
Мак — прапори лопотять:
Випило сонце росу —
Любо всміхнулась земля
Першотравневому дню.

Лави крицеві ідуть —
Всесвіт — грудящій руці...
Птиці залізні гудуть
У голубім молоці —
Небо вітає земля.

Свято над свята усі —
Солодко в спільних серцях.
Сонце травневеє! Сій!
Сій на безмежних полях
Зерна червоних надій.

Ви од землі ось прийшли,
Ми — од блискучих машин,
Це ж засміявся землі
Дзвоном жовтневих пісень
Наш першотравневий день.

* *
*

Небо ясне, сине й гаряче,
Стоїть дощем облитий Харків,
Мов діти, ринви стиха плачуть,
В трамвайних блисках — грозові жарти.

З бугрів далеких, з житів зелених
Пахнуло вогко, терпко і свіжо,
Вікно розкрив я — тут, коло мене,
Росяне зілля серпом хтось ріже.

Дивлюсь на небо, дивлюсь на землю —
Я межі небом і землею,
Так відчувати вгорі приємно,
Як тихне дальній грім над нею.

Я роздвоївся.. І тут, над містом,
На шостім поверсі, в проміннях
Сприймаю з поля повітря чисте
І чую знизу подих каміння.

Ось ринви сльози всі одридали,
Танцює сонце просохлим бруком,
І тисне місто сизим далям
Їх запашну братерську руку.

ЧЕРВОНА АРМІЯ

Таке просте слово:

Червона Армія.
...І ось у згадках: дорога,
Побита, поранена...
І йдуть по дорозі обірвані,
Голодні, босі...
Горять очі зорями синіми,
Лунають кличі стоголосі.
Рушниці мотуззям прив'язані,
Шинелі брудні, подерті...
Родилась Червона Армія
Між пеклом і смертю.
Вгрузали у землю ноги
В Архангельську, Омську, Криму,
Страшні були дороги
Крізь бурю й тьму...
Хто їх пройшов, той не схилить
Ні перед чим голови —
Обдерті, голодні, бідні
Здобули свободу ми.

Таке дивне слово:

Червона Армія.

...І на Далекому Сході
Прапор червоний має...
І он — панська Європа
Покірно схиляє чоло,
І листом осіннім ноти
Рубають залізне коло.
І гріє солодка надія
Серце в індуса і негра,
Що скоро теплом повіє
З суворих Європи нетрів.

Таке рідне слово:

Червона Армія.
...Нова, юнацька школа,
Клуби, касарні...
Червоноармійські будні.
Коли кують незламну волю,
Коли йдуть одноманітно дні
І думки про забуте поле...
А в лекції політком
Розкриває простори безмежні,
Коли ця кров буде сном,
І на кулі земній згинуть межі,
І розкажуть тоді малим дітям
Про ці дні, повиті в хмари,
Як серця тоді вміли горіти,
Як боролась Червона Армія.

Просте, дивне, рідне
Огненними, червоними карбами
Висічене буде в століттях:

Червона Армія.

У КАРАЧАЇВ

І чого я отут, між оцих розцяцькованих дам,
Між дикунством курортним пихатим —
Мое поле віддав я просторим вітрам,
І стоять десь зажурені хати...

Стукотіли шляхи... Проминула Кубань,
Розступилися гори, ковтнули...
І от тут, серед гір, соковита журба
Мою голову стиха торкнула...

Сосни... сонце... верхів'я... троянди... полин
І холодний окріп нарзана —
Та музика не дійде до тих полонин,
Де пасуться баран і коза...

Плаче тарі у парку так чужо і дико,
Хвилі лащатся, ніжні оркестри,
А вгорі тут — Мустафа на зурні триндика,
Нам з Мустафою в горах весело.

Його батько, старий карачай,
На узгір'ї кладе покоси,
А Мустафа — давнім звичаєм —
Мене в гості до себе просить.

І я бачу, як люди жили
У колишні далекі століття —
Закривавивсь на ватрі шашлик,
Вийшла мати з печерного житла...

Протягнула ще теплий ар'ян,
Щось сказала своє, покірне.
(Ой та й сором — це ж я, мов той пан,
Споглядаю життя людини).

І полізла в свою конуру,
Ледве шкірою плечі вкривши...
Підійшла корова мура
По-братерськи мукнула двічі.

І такий враз контраст: унизу
Десь оркестр, кав'ярні, дами,
Тут родину, вівцю й козу —
Всіх печера в нутро приймає.

Але враз моя зникла журба,
Коли косу я взяв карачая.
Такий рідний мені цей чабан,
Його мова чужа — не чужая.

Свіжо пахне солодка трава,
І шашлик достигає в Мустафи,
Така ясна його молода голова,
І невмілая мова цікава...

І нехай внизу плаче музика,
Қарачайка аллаху молиться —
Це хлоп'я, що на зурну триндика,
Вже сказав мені:

— Я комсомолец!

ЦВИНТАР НА ДІДУБЕ

Цілий ліс хрестів і камнів мармурових...
Коники сюрчать... І вечір знизує мохнаті
крила;
Церква мертвих стереже уперто і суворо,—
Мертвим мертво... Ніч шатро розкрила...

Тільки що ж то за могили,
Перед чим огні горять,
Хто ввірвавсь нахабно і сміло
Між оцих княгинь колишніх і княжат?

Хрест не хрест — пропелера прибито...
Три могили, три вінка
Не з троянд і не з барвінку звито,
А з останків серця літака.

Напис:

«Пало три борці за повітряну хвилю,
Не перебороли синій океан:
Старший моторист Таганашвілі
І пілот з ньюпора Куруян...»

...І поблідли мармурові склепи,
І нікчемна стала церква Дідубе...
А вгорі хтось місяць з криці клепле;
Птах новий туркоче і гуде.

ЗУСТРІЧ

Чорноокая картвелка
Запитала щось... А очі,
Огнянії і веселі,
Щось іще сказати хочуть.

Гість я в вас... Не розумію
Добре вашої розмови,
Хоч і гори ваші, й ниви
Всі в якійсь таємній змові,

І душа моя в тривозі,
І пудьгує серце хоре,
Що в невпинній цій дорозі
Закохають в себе гори...

І піду я із тобою,
Чорноокая картвелко,
В поле росяне з росою
По сліду твому далеко.

Не всміхайся так лукаво
До мандрівника-чужинця —
Гасне дальня заграва,
Потяг мій на мить спинився.

Я НЕ В ЧУЖИХ

Долина... Гори... На верхів'ях сиві хмари.
До гір біжать зеленії степи...
Десь море гнівно одридало
Й, здається, натомившись, спить...

Вже звук до хмар, вони так близько
Отарами по взгір'ях бродять.
І хочеться погладить вовну чисту,
Що я такої ще не бачив зроду.

Садки... хати... В вагоні чужа мова...
Вдивляюся... Збагнути хочу тайну,
Чому таке усе тут рідне і знайоме,
Й Мінгрелія така проста й звичайна...

Я не в чужих... І хоч моє нерідне слово
Не втнуть мої товариші —
Рука у кожного засмагла й мозольова,
В очах — тепло селянської душі.

І, усміхаючись мені лукаво,
Курсант червоний мій бінокль бере..
Указує мені... Там, де згаса заграва,
Його у саклі мати жде...

Темніє степ... Наниз спустились хмари,
Якась руїна бовваніє на шпилі..
Мені так гарно тут самотно марить
І знать, що тут усі від чорної землі.

БОРЖОМ

В розколину двох гір ввірвалася Кура,
Гадюкою над нею залізниця...
Перемогла Куру залізняя сестра,
Біжить Кура, бурує, злиться.

В боржомські землі лине прудко потяг...
Отут колись князі попанували,
А зараз — на току машина хліб молотить
І рада дітвора стріва її квітками.

Маленьке вийшло й стало на дорозі,
В руках троянду держить позабуту,
А на щоці не висохли ще й сльози —
Так потягові хочеться всміхнутись.

Летим вперед, над води і долини.
Високі сосни радо нас вітають,
І з гір зелених навперейми лине
Весела пісня звільненого краю.

ДНІПРЕЛЬСТАН

Залізним кроком дні ідуть
Над нашим бунтівливим краєм.
Святкує перемогу труд,
Вінком новим чоло квітчає.

Там, де ланів одвічний спокій,
Засяє невиданий день —
Вкраїну в синьозорі роки
Дніпро закований веде.

Як тепло жити всім нам стане
Од холоду закутих хвиль,
Коли бетони Дніпрельстану
Могутне серце оживить.

Помчить електрокров по жилах,
Як думка, в села полетить,
Нову непереможну силу
Під небом понесуть дроти.

Яка краса скрізь забуяє,
Який ще небувалий спів:
Між селами — огні трамваїв,
Завод — без диму й димарів.

Земля відкриє своє лоно,
Нове зерно дасть тихий степ,
Країна, дика й невгомона,
Електрикою проросте.

Плуги без тракторів, машини,
Де сила схована Дніпра,
І над порогами України
Трансатлантичний пароплав.

Ідуть вперед чудесні роки,
Плетуть пасмо нових поем —
Сьогодні, Дніпре наш глибокий,
Тебе ми з працею скуем.

З РИУЗУ
„**БЕЗ МЕЖ**“

(1933)

ВЕЧІРНІ ТІНІ

Не тільки ранки в нас бадьорі —
Є радість в синіх вечорах,
Як тінь машини креслить поле
І дим згасає по житах.

І над безкраїм диким степом
Встають реальністю міста —
Зумій у хвилі тій, поете,
На варті словом чуйним стать!

В натяках диму угадати
Нечуваних зворушень план,
Де впише невмирущі дати
І лаң без меж, і Дніпрельстан.

БЕЗ МЕЖ

Як я ненавиджу межі,
Чорне прокляття села:
В їхній зрадливій мережі
Власність тенета спілела.

Ділять вони неподільне,
Ранами ріжуть лани,
Дума селянська невільна
Ніби прикута до них.

В смугу вузьеньку між ними
Втиснулись заздрість і кров.
Їх нізащо не розніме
Той, хто старе не зборов.

Псами в траві на сторожі
Скаляться хижо кілки...
Стогін і лемент тривожний...
Заздрощів камінь глевкий...

Скільки на межах проклятих
Виллято поту і сліз!..

Вітер лиш свідок крилатий,
Що їх над полем розніс...

Їхні ряди лиховісні
Рясно вкриває бур'ян,
В їхніх тенетах повиснув,
Гине і задум і план.

Їхніх тенет павутиння
Держиться жадно куркуль,
Чорною хитрою тінню
Ставши на нашім шляху...

Ниви в строкатій одежі
Привидом давнім лежать...
Непереорані межі —
Власності втілений жах...

А поруч ось
                                не сон, не мрія:
Лан — на тисячу га,
По ньому
                                хвилями
  вітер віє.
І краю тим хвилям нема...
. . . . .

З житів не видно автомобіля,
Гнеться униз колос тугий.
Хвиля за хвилюю,
                                хвиля за хвилюю —
без меж, обніжків,
                                без берегів.
Земля
                                скорилася людині,

Розносить мужні
життеві соки
По жилах творчих
наших країн.
І от — ідуть,
гудуть загони
Нових, залізних, товаришів...
Й рука німіє
там, за кордоном,
Яку на нас
підняв фашист.

Нехай же хижо
ворог стежить,
Як ланцюги в нас
старі горять —
Зникають в безвість
на нивах межі ---
Росте і квітне
Країна Рад.

ШКОЛА

Сумському педтехнікумові

Юність, юність! Недосяжна й близька!
Знову я в твоїй сім'ї —
П'ю очей твоїх гарячі бризки
І гортаю спогади свої.

Десь отут малим бродив і мріяв,
Як ходив до школи в Ворожбі,
Як сидів задуманий над Виром
У чудній незбагненій журбі...

Мріяв — гарно вчитися у школі,
Ще любіше — нас малих учить,
І з солодким подивом і болем
Я у долі взяв свої ключі...

Дні минають... Невблаганно й терпко
Час іде... і от я знову тут:
Спогади, забуті, напівстерті,
Затопляють повинню, ростуть.

...Десь під лісом прихилилась школа...
Вечоріє... Огник догора...
Завмирає снігове поле,
І пішла додому діввора...

Там десь місто із шаленим рухом,
Невидані там горять огні —
І жадібно вухо чуйне слуха,
Як антена шле свої пісні.

Це таке — далеке ніби й близьке,—
Та вже я до школи не піду,
Спогадам лиш руку вдячно стисну
Та дротам, що радісно гудуть...

Може, й голос мій, непевний і невмілий,
Хтось учує ввечері в дротах —
В кожну школу на незримих крилах
Залетить він, чуйний синій птах.

Стисне серце невідомим болем,
Коли відгуку я не вловлю...
Школу, сіру і далеку школу,
Як в дитинстві, я й тепер люблю.

Але і вона — далека й близька —
Шле згадки і заклики мені,
Де горять привітним теплим блиском
Молодих очей огні.

ЗЛИВА

У вогкій тьмі мов гусне тиша
Вином п'янким між чорних стін...
Дощ свіжо й однотонно дише.
І вечір кучері густі

По небу розпустив. Безумно
Їх вітер мчить, шматує, рве,—
А в небі холодно і сумно.
Бліда усмішка в безвість зве.

Грогохнув грім. Зарокотали
Дахи, і щогли, й небеса,
І меч з розпаленої сталі
Блиснув на мить і враз погас.

І з болю тьми відкрилось тіло,
Одкрилась рана. І вода
Рвонулась струнами густими,
Стурбована і молода.

Ще темінь блискала і гасла,
І вщерть напоена земля

Таємними німими гаслами
Розмову з обрієм вела.

Ще в ринвах ринули потоки
І в спазмах завмирала ніч,
А сон ясний, а сон глибокий
Ставав із нею пліч-о-пліч.

МІСТО КОЦЮБИНСЬКОГО

Блиск старий
  над зеленою Вінницею,
Таємниче застигли мури!
Але
  ні на мить не спиниться
Молоде серце міста,
  що живе і горить.
Бог —
  реальний, ніяк не міфічний,—
Мов скляний,
  нерухомо стоїть:
Так заплутався — бідна річка —
У зелених тенетах своїх.
Але там,
  під блакитним Сабаровим,
Він бурує і рве граніт,
І турбіну крутить старанно,
Й на село шле огні...
Там колись юнак Коцюбинський
Про майбутнє надії ростив,—
А тепер —
  без меж колоситься

Марка Гуші не сон —
колектив!

А тепер —
чорносині кар'єри
Розпанахали груди землі:
Древні скелі
нечуваний рве грім
І руйнує спокій століть...
Рвуть граніт робітничі руки —
Прокладають шляхи в глушину.
Гук над Бугом
і радісний гуркіт.

Ні!

Вже Бугу ніяк не заснуть...
Задзвеніли вгорі мотори,
Відгукнулись віддано внизу —
Небо з річкою
радо говорять,
Хмара дальня
віщує грозу...
Флот над містом...
Внизу куриться —
Понад Бугом —
заводів дим...
Що, як глянув би ти,
Коцюбинський,
Що це сталося з містом твоїм?
Виростають
нові електровні,
Чіткі обриси дивних споруд,
І, нового захвату повні,
Кожний ранок
гудки
гудуть...

Ти б побачив,
як у дні МІОДу,
Молодь та, що її любив,
Заливає зливою клуби,
Де гугнявив колись равін...
Ти б Естерок побачив
на фабриці,
А Замостя —
в будівлях струнких,
І у церкві,
де піп в диму бабрався,
Молоде кіно «КІМ»...
На майдані навпроти просторому,
Серед цегли, каміння, ям,
В плануванні ліній суворому
Дім будують
з твоїм ім'ям...
Ні! Не та ти, зелена Віннице,
Не стара ти —
зовсім молода:
Бо буяє в тобі і піниться
Молодого
захват
труда.

АСІНБУДІВСЬКЕ ОЗЕРО

Люди кажуть старі:
— Тут лісун
Будував
                  хімерні будови,
Все шукав
                  невидану красу,
Дослухавсь
                  до зеленої
  мови,
Задивлявся
                  в зелені свічада
І над водами
                  лунко углиб
  реготав —
Чудно й дико
                  сміх
  падав
І в болоті
                  догнивав.
Так стояло
                  спокійне озеро

І не знало,
які йдуть часи,
Які пройдуть
над ним
грози,
І по чому
лісун голосив.

. . . . .

Пісня криці з боліт устає,
Бліднуть казки старих дідів —
Звір залізний гризе й кує
Невидане диво з див.
Ліс прорізала темна сталь,
Невидимі дроти гудуть.
Нова казка така проста,
Нова пісня
«А с і н б у д».

І ось уже бачу:
над озером темним
Дроти,
димарі,
машини
сплелись —
Нову
прекрасну
залізну поему
Криє дбайливо
цей дивний ліс.
І в тій поемі
звучить могутньо
І гул тракторів,
і каміння хруст,

І творчий труд,
вільний, розкутий,
І гомін антен
на всю Білорусь.
То чорний скарб
привітної Орші
В спорудах казкових
горить, клекотить.
Які ж наші дні будівничі хороші!
Яка
соковита
кожна мить!

АГРОПІСНЯ МАЙБУТНЬОГО

Лине струм із Дніпрельстану,
По дротах дзвенить.
Лан в ранковому тумані
Про майбутнє снить.

Ні посухи, ані зливи
Не страшні землі —
Друг, могутній, незрадливий,
Там, у синій млі.

Б'ється чітко його серце
В музиці динам,
Нечувана сила ллється
По дротах ланам.

Ні богів, ані півбогів,
І чортма чортів —
Над майбутнім перемога
В музиці дротів.

Ось зійшлися, напилися
Дивної снаги
І у землю уп'ялися
Електропруги.

В тиші, спокою страшному
Степ пройшли рудий.
Не знайома їм утома,
Не відомий дим.

Зачарованим загоном
Сівалки ідуть.
Штучний дощ з грудей бетонних
Кропить їхню путь.

І горять, як в павутині,
Електросонця —
На роботу третя зміна
Вийшла дружно вся.

Дні ідуть такі, як ночі,
Ночі — наче дні...
Ниво, коли *ми* це схочем,
Мусиш темп змінить.

Колоситься дивна нива
Без країв і меж.
Друг, могутній, незрадливий,
Її стереже.

В непомітнім братнім струмі
Сили дивні мчать —
А над всім стоїть в задумі
Постать І л л і ч а.

ШЛЮЗ

Ніч горить, як жало автогена.
Ні на мить не засне Дніпрельстан...
Синім димом над озером Леніна
Передсвітній в'ється туман.

І в пітьмі, голубій і прозорій,
Ніби дивний корабель,
Бойовим огневим дозором
ГЕС осяйна між хвиль пливе.

Не стихає могутній рокіт,
Невблаганне падіння води...
Травень тридцять третього року
Іде кроком своїм молодим.

Ніч летить... Неповторна ніч...
В чорнім плетиві тросів і шлангів
Торопку нотувальницьку річ
Вибивають пневматики владно.

Автоген перерізує сталь,
Циклопічно ворущаться крани...
Синій меч тремтить, вироста
І напружену темряву раниць.

Ніч горить, така скоро й суха,
Бліднуть зорі на сірому сході,
І у камері першій зітхають
Дисципліною сковані води.

Ніч згорає... Роботі кінець...
Підготовано все до бою —
Розгориться іще один герць
Між людиною і водою.

Буде ще здобуто щабель
Більшовицького плану...
ГЕС пливе, як в огнях корабель,
І застигли в чеканні крани.

* *
*

Сонце вдарило враз гаряче,
Наше сонце, першотравневе,
На майдани, залиті кумачем,
На Дніпро у сивому реві,

На споруди дивних чудес,
На безслідність порогів занімилых,
На безмежність новітніх плес,
На людей, що усе це створили.

Співи травня, і грім гармат,
І слова урочисті присяги —
Дніпрельстану пролетаріат
Йде під ленінським стягом.

Чітко падає в тишу лунку
Більшовицьке гартоване слово:
За кордоном посвисти куль,
Робітничої бризки крові,

Безробіття розпач глухий,
І фашистівських зграй сваволя,
І прокльони із уст сухих,
І підпілля напружена воля.

А у нас — ти навколо глянь,
На розкриті республіки груди:
Зріс на наших очах Дніпрельстан,
Виростають Магнетобуди.

В переможному русі гримить
П'ятирічок хода могутня —
І в турбінах вода кипить,
Більшовицькою волею скута.

І радіє весняна земля
На творців міста, греблі і шлюзу.
Імена їх дзвенять і гримлять
По просторах всього Радсоюзу.

І з ясним посивілим чолом
Їх вітає товариш Петровський,
Кого любить завод і село,
Хто із Леніним поруч боровся...

Голос молодо й твердо луна...
Серце б'ється напружено й часто —
Дніпрельстанівська йде весна
Вулицею ентузіастів.

* *
*

Заливають люди голосним потоком
Пагорбки і дамби, греблю і мости.
Розцвітають дерики, і Дніпровий рокіт
Ніби у здивованні притих.

Скелю Сагайдачного, де розбиті брили
Обмиває тиха, скорена вода,
Буйними, яскравими квітниками вкрили
Свідки і творці непереможних дат.

Співи й грім оркестрів ні на мить не мовкнуть,
Очі задивилися униз:
«Софія Перовська» й «Двадцять п'яте жовтня»
Там в чеканні спільнім братньо обнялись.

Софія Перовська! Ти, що динамітом
Із народовольцями йшла крушить царат,
Ім'я твоє завжди буде пломеніти
З тьми царських тортурів, шибениць і грат.

Та огненну дату — жовтня двадцять п'яте —
У тисячоліття грізно записав
Збройною рукою ти, пролетаріате,
Що тепер твориш щоденні чудеса.

Перемог нових ясніє дивне коло,
Спомини сплітаються, числами горять —
Скрізь ти, революціє, говориш навколо
Символом імен і незабутніх дат.

...Прогули гудки... Здригнули пароплави,
Зараз розпочнеться історичний рейс —
На борту ударники, обвіяні славою,
Імена їх знає Радсоюз увесь.

* *
*

Одчиняються ворота. Крізь сотні тисячоліть
Йде висока, неповторна, урочиста мить.

Одчиняються ворота... Пароплав рушає, йде —
Розцвітає в дивні барви більшовицьких весен
день.

Одчиняються ворота... Чітко лине біг хвилин —
Соковитий і глибокий їх напруженості плин.

Одчинилися ворота. Тверда, впевнена рука
Їх створила і розкрила — міць руки
більшовика.

І в бетоннім коридорі пароплави йдуть, гудуть,
Їх приймає, зве і манить у боях здобута путь.

Крицю стотонних воріт
Стиснуто міцно і туго —
Давить на них згори
Велетня скута напруга.

Та з невидимого дна
Буйно і глибоко дише
Скованих вод глибина —
Вище здіймається, вище.

З подихом кожним її
Вгору йдемо ми, вгору —
Бачим Дніпра буревій
І Придніпров'я простори.

Ось ми уже стоїм
Межи землею і небом,
Манять диханням своїм
Стіни бетонні до себе.

Ні, це не казка, не міф,
Це молода наша дійсність
Буйним каскадом гримить
Неповторимої пісні.

Ні, це реальний факт:
Спокій холодний шлюза,
Вод його ритм і такт,
Сіра бетонів блуза.

Діло більшовиків,
Сила сталевна колективу —
Крок пятирічок лункий,
Нашому класу властивий.

* *
*

Червоних прапорців німа вгорі розмова,
Короткої команди блиск —
І знов стотонних брам крицеві брови
Спокійним рухом розійшлись.

Веселки грають в водяному димі,
Ми ідемо на висоті новій —
Нас молодими голосами
Віта стотисячний прибій.

За нами чітко в небі синім
Ізсовується знов воріт гігантська тінь...
Холодні й вогкі обступили стіни,
І ми немов в колодязі на дні.

А перед нами ще величніша споруда,
І чуем, як вода мільйоном тонн лягла,
Натиснула, прорвати хоче груди,
Аж пада білий піт із чорного чола.

Але вгорі — там Гайдаєнко й Щедрін
Наказують німим велінням рук —
І дно води захвилювалось щедро,
І подихом новим новий підносить рух.

І знову ми вгорі... І на творців будівлі
Травневе сонце знову прозира,
І замовкає вод падіння,
Коли лунає знов стотисячне «ура!».

...Хвилини йдуть в напруженому ритмі —
І дивляться на діло рук своїх
Михайлов, Веденеєв, Вінтер —
Стратеги дніпрельстанівських боїв.

* *
*

Хвилини йдуть, як бій ста тисячі сердець,
Як тільки можуть тут, на Дніпрельстані...
Вже наближається останній герць,
Вже пароплави — в камері останній.

І враз немов застигло все на мить...

Напружено

одстукує

годинник.

Чи серце то стотисячне гримить

Так голосно,

так чітко,

так невпинно.

За брамою останньою — там верхній б'єф,

Там розлилося Ленінове озеро,—

І велетенський пульс удари б'є

У тиші передгрозовій.

Щілина...

просвіт...

Йї перетято враз

Червону стрічку...

Розійшлася брама —
І вибухом стотисячне «ура»
Знялося над новими берегами.

І закричали радісно гудки,
В симфонії могутній розлилися...
На скелях понад озером стрімких
Бікфордовим шнуром

майнули

бистрі

блиски,

І враз рвонуло грохотом рясним
Громохкого підричників привіту,
Грозою незабутньої весни
Десь оддало на хортицьких гранітах.

І повним ходом, крізь гудки і грім
Виходить з шлюзу «Софія Перовська» —
Стоять на палубі вгорі
Ударники з товаришем Петровським.

Під неповторний радісний салют,
Якому гребля й скелі древні вторять,
Вони на путь осяяну пливуть,
Де багряніють п'ятикутні зорі.

* *
*

Ріжем озерну гладь
Нижнедніпровським флотом,
Співи над нею гримлять:
Нас ні здолать, ні збороти!

З'єднано в трасу одну
Шлях між двома морями —
Стелеться дальня путь,
Вкрита новими огнями.

Там, де пороги гули,
Плесо одбило заводи,
Криють нечувану глиб
Скорені й стихнені води.

Вище здіймайтесь огні,
Зорі ясні Дніпрельстану,
Сил тих нема, щоб спинить
Здійснення нашого плану!

Бий же у небо лункий
Спів Інтернаціонала —
Де ті фортеці, яких
Більшовики б не здолали!

* *
*

Озеро Леніна склом непорушним лежить,
Берег далекий в промінні вечірньому гасне.
Пройдено ще одну грань, і до нової межі
Кличуть нас партії гасла.

Озером Леніна мірно іде пароплав,
Присмерк прорізали синіх прожекторів стріли.
Подив захоплення йде з зачудованих лав
Тих, що це озеро дивне створили.

Ми над Кічкасом пливем... Він там, на дні,
Ліг, як казкова колись Атлантида...
Ми пливемо у майбутнього зоряні дні,
Що п'ятирічками в даль дзвінку підуть.

«Чубар» вітає гудком. Він з-над порогів, що
їх вже нема,
Першого рейсу й на ньому тріпочуть знамена —
Гаслом коротким і словом під гаслом тим —
Л е н і н.

РОЗМОВА З БРИГАДИРОМ

*Репортаж із з'їзду
колгоспників-ударників*

Він дививсь на екран. На екрані
Розгортався день знайомих подій:
Чиста хата. Зимовий ранок...
Сонця пасма на стінах руді.

— Це ж, дивись, немов наша хата,
А ото ж достоту я,
Це ж мене сюди делегатом
Виряджа колгоспна сім'я!

Мерехтить сине світло прозоре:
Тоне день у проміннях ясних —
Із екрана німого говорить
Іван Павлович Колісник.

Ось він чисту вдягає сорочку,
Усміхається в хаті рушник,
І підходить маленька дочка,
І сказати щось спішить.

Вона просить у батька:
— Як у Харкові будеш, тоді
Привези малесенький трактор,
Щоб сам рухався, сам ходив.

Батько голиться... киває рукою:
Що ж, як треба, він привезе,
Хоч ще, може, машини такої
І не роблять на ХТЗ.

Все готове... Вийшли із хати...
Коні мчать... Ріжуть сніжну даль...
Потяг... Станції... І делегата
Вже вітає наш вокзал.

Фільм іде, а герой його поруч
Дивиться і додає
Про своє колгоспівське поле,
Що хорошого в ньому є.

Ніби стіни театру розкрились,
І всі бачать — в безмежних степах
Непоборна колгоспницька сила
У боях міцніє й зроста...

І всі бачать — більшовицька воля
Об'єднала Колісників,
І ніколи вони, ніколи
Не зйдуть з колгоспних шляхів.

*L*icni

НАС ПОКЛИКАЛИ В ВІЙСЬКО ЧЕРВОНЕ

Як у полі заплакали гони
І птахи потягнулись у вирій,
Нас покликали в військо червоне,
Кров юнацька нам серденько гріє.

Залишаймо заплакані стерні
І житів оксамитную зелень —
Ми на варті у волі тепер,
Доля шлях нам червоний розстеле.

Молода наша доля весела.
(А у грудях мов зорі горять) —
Спочивайте, задумані села,
Здрастуй, місто, мурований брат.

Розливається спільная міць,
Нас без ліку багато, багато!..
Лави сковані, наче із криці,
І у всіх Революція — мати...

А на серці пісні — не пісні,
І в руках революції стяг.
Ми запалим на весь світ огні,
Що несміло ще досі тремтять.

Наша доля найкраща за всіх!
На безкраї простори йдемо.
Не страшні нам ні злоба, ні сміх,—
Бо ми щастя для всіх куємо...

* *
*

Усміхнувся нам Жовтень веселий,
Розгорілося серце юнацьке,
Обнялось місто з вільними селами,
Робітник стиснув руку батрацьку.

Наші очі завзяттям горять,
Позад нас боротьби шлях важкий —
А на ньому червонеє п'ять:
П'ять ступнів у майбутні віки.

Ми зростали в червоних огнях
І не раз убачали ми смерть...
Не відомий нам смуток і жах,
Ми йдемо неупинно вперед!

І нові думки понесем
До плугів, до хаток, димарів,
П'ятий Жовтень в квітки обів'єм,
У квітки перемоги й надій.

Ми в жовтневії дні загартовані,
Наче в криці — серця молоді...
Все старе там позад десь поховане...
Гей, юнацтво, в майбутнє іди!

МИ ЛАНИ ЗЕЛЕНІ КИНУЛИ

Ми лани зелені кинули —
Хай під снігом тихо сплять.
Загорнувшись в білі килими,
Жде весни земля.

Підем зграєю веселою
Без протоптаних стежок,
Голівок своїх не схилимо
Перед чарами книжок!

Ми батьків своїх розбудимо,
Поведем в нові світи
І до світла разом будемо
Сміло й весело іти...

На лани свої ми прийдемо
З новим засівом думок,
І гуртом ми щастя знайдемо
Без протоптаних стежок!

МИ — КОВАЛІ

(з Ф. Шкульова)

Ми — ковалі, червона молодь,
Ключі ми долі куємо,
Здіймайся вище, важкий наш молот,—
В крицеві груди ми б'ємо.

Ми куємо всім кращу долю,
Народу світлий шлях куєм
І за сподівану волю,
Як треба буде,— всі умерем!

Ми — ковалі! У праці спільній
Ми хочем кращого життя,
І не даремно ми тратим сили,
Не марно молоти дзвенять!

Наш молот б'є по тьмі і гніту,
І все світліш кругом стає,
І по краях усього світу
Народ пригнічений встає.

СЛАВА ВОЛІ

- Що в бідака Йвана та один синок є —
Слава волі!
- Один синок є, у червонці йде —
Слава волі!
- А у нього ненька не дуже старенька —
Слава волі!
- Випроводжає та й навчає —
Слава волі!
- Ой їдь, мій сину, у червоне військо —
Слава волі!
- Кріпко, мій синочку, за бідноту бийся —
Слава волі!
- Батько каже йому, сину молодому —
Слава волі!
- У військо червоне йди за землю й волю—
Слава волі!
- За Радянську владу — бідняцьку пораду —
Слава волі!
- Бийся не за славу — за трудящих право —
Слава волі!

ПІД ПРАПОРОМ ЧЕРВОНИМ

Ой росли, росли юнаки стрункі —
З зорею, з зорею, під прапором червоним.
Юнаки стрункі, вбогі бідняки —
З зорею...
По шляхах пішли, воленьку знайшли —
З зорею...
Воленька прийшла — знання принесла —
З зорею...
Молодим очам — таємниць нема —
З зорею...
Молодим рукам — будувать життя —
З зорею...
А старим думкам — нема вороття —
З зорею...
Молодим ногам — все вперед іти —
З зорею...
Уперед іти — досягать мети —
З зорею, під прапором червоним.

ИДЕМО ВПЕРЕД

Йдемо вперед, віки за нами,
Червоний прапор угорі —
І голубими берегами
Комуна сяє вдалині.

П р и с п і в:

В комуну йдем,
червоний край,
червоний край,
Із революції мечем —
вперед
рушай!

Нас воля тісно поєднала,
Синів робочих та селян,
Одна в нас думка нині стала,
І власних в нас нема бажань.

П р и с п і в.

Нема безсилих в наших лавах,
Ніхто завзяття не злама —
Наші часи укрие слава,
Хоч не згадають імена.

З М І С Т

Андрій Панів. <i>Вступна стаття С. Крижанівського</i>	3
З плугом	18

З книги «Вечірні тіні» (1927)

В тихий вечір	23
Деся плакала осінь	26
Жита	28
Наймит	30
«На дівочі коси...»	33
Перше травня	35
«Небо ясне, синє і гаряче»	37
Червона Армія	39
У карачаїв	41
Цвинтар на Дідубе	44
Зустріч	46
Я не в чужих	47
Боржом	49
Дніпрельстан	50

З книги «Без меж» (1933)

Вечірні тіні	55
Без меж	56

Школа	60
На Воронівських кручах	62
Злива	63
Місто Коцюбинського	65
Асінбудівське озеро	68
Агропісня майбутнього	71
Шлюз	73
Розмова з бригадиром	84

Пісні

Нас покликали в військо червоне	89
Усміхнувся нам Жовтень веселий	91
Ми лани зелені кинули	93
Ми — ковалі	94
Слава волі	95
Під прапором червоним	96
Йдемо вперед	97

Редактор *Л. С. Малахов*
Художник *Ю. І. Яроменок*
Художній редактор *М. П. Вуек*
Технічний редактор *Л. М. Мосейчук*
Коректори *Є. Г. Тарасевич, Н. М. Петрушевська*

АНДРЕЙ СТЕПАНОВИЧ ПАНІВ

С плугом

(На українском языке)

БФ 04739 Здано на виробництво 12/II 1960 р. Підписано до друку 5.V 1960 р. Формат паперу 70×92¹/₃₂. Папер. арк. 1,56. Друк. арк. 3,65. Обліково-видавн. арк. 2,41. Ціна 2 крб. 70 коп. Тираж 4000. Замовл. № 160.

Надруковано з набору Книжково-журнальної фабрики Головополіграфвидаву Міністерства культури УРСР у Київській облдрукарні, вул. Леніна, 19.

Литература

ЛЕНКАТОВИЧ АВ УКРАЊИМ